

товалютою, дана технологія може зайняти важливе місце не лише у повсякденному житті окремих суб'єктів а і у фінансовому секторі, який отримає нові інструменти та можливості для розвитку.

Література

1. Біткоїн-зона України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://bitcoinzone.com.ua/>

2. Васильчук С. В. Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики / С.В. Васильчук, М.В. Куницька-Іляш, М.П. Дубина // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки. — 2017. — Т. 19, №76. — С. 19–25. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/smlnues_2017_19_76_6

3. Гончаренко О. С., Богаченко М. В. Особливості функціонування криптовалют на світових фінансових ринках// Матеріали міжнародної наукової конференції [«Глобальні та національні проблеми економіки»], (Миколаїв, травень 2015). — К.: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015 — С. 826-830.

4. Дубенська О. Біткоїн: валюта майбутнього? — Реальна економіка. —[Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/22/38542.html>

5. Лист Національного банку України «Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з [...] від 08.12.2014 р. № 29-208/72889. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14>

УДК 347.73

Пожидаєва Марія Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
навчально-наукового інституту «Юридичний інститут»
ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана»
pozhydaeva_maria@ukr.net

ЩОДО ПРАВОМІРНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ РОЗРАХУНКІВ КРИПТОВАЛЮТОЮ В УКРАЇНІ

В окремих країнах світу (наприклад, США, Канада, Австралія, Японія, Велика Британія, Австрія, Ліхтенштейн, Швейцарія, ОАЕ) за умов швидкого розвитку цифрового середовища та не-ймовірного прагнення впроваджувати новітні фінансові техноло-

гії при розрахунках починає активно застосовуватись криптовалюта. Статистичні інформаційні показники обігу криптовалюти в Україні свідчать про активне використання українцями даного віртуального еквіваленту реальних грошей з метою захисту останніх від інфляції. Однією з найпоширеніших віртуальних альтернатив традиційним валютам є біткоїн (Bitcoin). За даними іноземних експертів Україна входить до ТОП-10 країн світу за кількістю користувачів Bitcoin [16].

На сьогодні у багатьох країнах світу криптовалютою можна розраховуватись за товари, послуги, роботи з продавцями, які готові брати таку валюту для відповідної оплати, а також здійснювати торгівлю на біржах нарівні з долларом, євро та іншими національними валютами. У сучасному світі технологій існує понад тисячу видів криптовалют, кожен з яких наділено можливістю моментального онлайн-переказу.

Будь-яка криптовалюта є децентралізованою, оскільки вона не має єдиного центрального емісійного центру, а її випуск та видобуток (майнінг) безпосередньо здійснюють учасники віртуальної мережі за допомогою використання обчислювальних потужностей електронного обладнання, що у цілому підтримує подальше функціонування цієї мережі. Такі користувачі — емітенти (майнери), які вирішують, хто і як буде користуватись віртуальними грошима (криптовалютою).

Не дивлячись на підвищений інтерес до криптовалют, на актуальність тем багатьох опублікованих технічних, економічних, правових матеріалів, статей, проведених тренінгів, представлених блогів у цій сфері, популярність розгляду їх у переважній більшості засобів інформації, правове регулювання криптовалютних відносин ще не отримало належного оформлення через наявність численних дискусій, у т.ч. і на державному рівні. Також слід враховувати і часове випередження всесвітнього швидкісного розвитку цифрових технологій чинних національних законодавств держав. У зв'язку з цим нормативно-правова база на даний період часу є недостатньо розробленою в більшості зарубіжних країн. Тому міжнародна практика свідчить про існування різних варіантів регулювання криптовалют у світі. І це залежить від того, що розуміє законодавець тієї чи іншої держави під криптовалютою: товар, нематеріальний актив, гроші, власність (майно), еквівалент майнової цінності, об'єкт грошових перека-

зів, платіжний засіб чи фінансовий інструмент, спосіб платежу чи обміну і т.д. У такому стані розгляду проблеми дещо ускладнюється процес легалізації діяльності з використанням криптовалют, і як наслідок — виникнення спірних питань щодо оподаткування операцій, пов'язаних з криптовалютами.

У США правовий статус криптовалют обумовлено особливостями правової системи, за якої діють як загальне федеральне право, так і окреме право штатів. У США оцифровані валюти розглядаються одночасно як аналог грошей [1; 8], як об'єкт грошових переказів (Money Transmission) [6], як власність (Property) [5] і як біржові товари [2].

На федеральному рівні криптовалютні компанії (наприклад, біржі та інші компанії, які надають послуги переказу, продажу або обміну цифрової валюти) повинні бути зареєстрованими в якості операторів з переказу грошових коштів (Money Transmitters) у Мережі щодо боротьби з фінансовими злочинами (Financial Crimes Enforcement Network). А на рівні штатів діяльність таких компаній підлягає ліцензуванню (в кожному окремому штаті). Податкова служба США (IRS) класифікує віртуальні валюти як власність (майно), що вказує на оподаткування операцій з криптовалютами. Їх власники зобов'язані звітувати про приріст капіталу та збитки, що пов'язані з використанням криптовалют, за кожен календарний рік перед податковими органами. Угоди з придбання товару за криптовалюту вважаються бартерними угодами. Але залежно від конкретних характеристик криптовалют або токена вони можуть вважатися і цінними паперами. Як зазначила Комісія з цінних паперів і фондового ринку США, коли віртуальний інструмент містить риси інших інструментів або активів, наприклад, ICO (initial coin offering), то така криптовалюта/токен має відповідати правилам і вимогам випуску цінних паперів [4].

В Японії на рівні закону офіційно визнано біткоїн та інші криптовалюти платіжним засобом, який виконує функцію валюти. Водночас офіційною грошовою одиницею залишилася лише ієна. При цьому законодавець відокремив криптовалюти від звичайних (безготівкових) та електронних грошей [7]. Отже, Японія визнала віртуальну валюту еквівалентом майнової цінності, яку можна використовувати як платіжний засіб, купувати і продавати невизначеному колу осіб.

Як відомо, Японія є однією з країн-лідерів за кількістю легальних криптовалютних бірж. Агентство фінансових послуг (FSA) як державний регулятор прирівняв біткойни та інші криптовалюти до звичайних фіатних грошей з метою захисту прав споживачів та стимулювання розвитку віртуальної електронної економіки. У той же час будь-яка криптовалютна біржа чи компанія повинні зареєструватись в Агентстві фінансових послуг та отримати від нього відповідну ліцензію. Ліцензування забезпечує певні спеціальні вимоги до операційної діяльності, дотримання нормативів щодо капіталу, зберігання коштів на рахунках клієнтів і перевірки ідентифікаційних даних клієнтів, високі стандарти кібербезпеки, щорічної звітності перед державним регулятором.

Так, наприкінці жовтня 2017 року Агентство фінансових послуг (FSA) Японії опублікувало застереження про загрози, пов'язані з проведенням ICO. Залежно від способу структурування випуск цифрових токенів може підпадати під дію Закону про платіжні послуги та (або) Закону про фінансові інструменти та біржі. Державний орган підкреслює, що надання послуг на урегульованому фінансовому ринку без спеціальної реєстрації тягне за собою кримінальну відповідальність [3]. В Японії операції з обміну криптовалют на реальні гроші не оподатковуються ПДВ, але при використанні криптовалют як платіжного засобу ПДВ повинно нараховуватись.

Країни-члени ЄС не зайняли єдиної правової позиції щодо визначення юридичного статусу криптовалют, які приймаються фізичними та юридичними особами як засіб обміну, що може бути переданий, збережений або проданий в електронному вигляді. Так, Європейський Суд рекомендував усім країнам-членам Євросоюзу виключити криптовалюти з числа активів, що підлягають оподаткуванню ПДВ.

Як зазначають юристи-практики, головним викликом у світі для будь-якої юрисдикції, яка розглядає проблему регулювання сфери криптовалют: яким чином держава може ввести правила, що стосуються чогось, що перебуває поза полем її контролю. Це схоже на спробу контролювати законом погодні умови [11]. Важко не погодитись з такою позицією, оскільки обіг оцифрованих віртуальних валют виходить за межі юрисдикції будь-якої держави та існує окремо і децентралізовано від останньої. Дійс-

но, здійснювати державний контроль за операціями, пов'язаними з використанням анонімної криптовалюти, практично неможливо. Вона може миттєво опинитися в будь-якому місці світу, де є інтернет, не зважаючи на умови та обмеження з боку держави.

На сьогодні правовий статус криптовалюти в Україні не визначено на рівні законодавства, але це не означає, що криптовалюта заборонена, як вважає Міністр фінансів України О. Данилюк [9]. Так, наприкінці серпня 2017 року, члени Ради НБУ, обговорюючи різноманітність підходів до визначення статусу криптовалют і регуляторних підходів у різних країнах світу, дійшли висновку, що Bitcoin (криптовалюта) не потрапляє під визначення валюти та платіжного засобу, але при цьому майнінг (виготовлення криптовалют) не є порушенням законодавства [14].

Разом з тим, наприкінці жовтня 2017 року НБУ попередив про ризики використання криптовалюти, оскільки її статус не визначений законодавчо, та регулятори не несуть відповідальності за можливі негативні фінансові наслідки і втрати, пов'язані з використанням віртуальних валют у розрахункових операціях [15]. Проте в Україні 25 вересня 2017 року вперше у світі відбулася електронна трансатлантична угода з обміну нерухомості на криптовалюту. Підприємець Марк Гінзбург фактично обміняв свою київську квартиру на Ethereum. Оскільки правовий статус криптовалют в Україні не визначений, то правники з юридичної фірми Юскутум застосували саме це формулювання. В процесі угоди сторони використали смарт-контракт блокчейну Ethereum [10]. Це пов'язано з тим, що прямої законодавчої заборони на розрахунки з використанням криптовалюти в Україні не існує. Тому на сьогодні наявність окремих роз'яснень НБУ з цього питання не здійснює правового врегулювання криптовалютних відносин в нашій державі.

На сьогодні на розгляді у відповідних профільних комітетах Верховної Ради України перебувають два законопроекти щодо регулювання використання криптовалют в Україні [12; 13]. На жаль, жоден з цих проектів однозначно не визначає юридичного місця криптовалют серед різних інститутів цивільного права та / або фінансового права. На підставі проведеного аналізу цих документів можна зробити висновок, що український законодавець схильється до позиції визначення криптовалюти як нематеріального фінансового активу. При цьому не закріплено чіткого розме-

жування повноважень суб'єктів державного регулювання ринку криптовалют. На нашу думку, на сьогодні такими органами можуть бути і НБУ, і НКЦПФР, і Нацкомфінпослуг. Крім того, слід враховувати, надмірна зарегульованість фінансових послуг на ринку криптовалют може дати негативний зворотній результат — зменшення обсягу торгівельно-розрахункових операцій, інвестицій, обмеження розвитку технологій у фінансовому секторі тощо.

Виходячи з викладеного вище, можна зробити висновок, що криптовалюти мають бути засобом обміну та об'єктом переказу коштів, за допомогою чого можуть здійснюватись розрахунки, придбання товарів, оплата робіт і послуг, інвестиції. Також віртуальні гроші можуть обмінюватися і на безготівкові, електронні гроші через купівлю-продаж або бартерні угоди з третьою стороною. Проте, відповідно до чинного законодавства України використання криптовалют в якості взаєморозрахунків та платіжного засобу здійснюється фізичними та юридичними особами для проведення операцій та ведення бізнесу виключно на власні розсуд і ризики без жодних гарантій зі сторони держави.

Література

1. Judge Rules Bitcoin is Money in Coin.mx cases [on-line]. — Available at <https://themerkle.com/judge-rules-bitcoin-is-money-in-coin-mx-cases/>

2. CFTC Orders Bitcoin Options Trading Platform Operator and its CEO to Cease Illegally Offering Bitcoin Options and to Cease Operating a Facility for Trading or Processing of Swaps without Registering // The U. S. Commodity Futures Trading Commission [on-line]. — Available at <http://www.cftc.gov/PressRoom/PressReleases/pr7231-15>

3. Financial Services Agency. Initial Coin Offerings (ICOs) — User and business operator warning about the risks of ICOs [on-line]. — Available at http://www.fsa.go.jp/policy/virtual_currency/07.pdf

4. Securities and Exchange Commission. Report of Investigation Pursuant to Section 21(a) of the Securities Exchange Act of 1934: The DAO [on-line]. — Available at <https://www.sec.gov/litigation/investreport/34-81207.pdf>

5. IRS Virtual Currency Guidance // The Internal Revenue Service [on-line]. — Available at <https://www.irs.gov/newsroom/irs-virtual-currency-guidance>

6. Virtual Currency Regulation // Washington State Department of Financial Institutions [on-line]. — Available at <http://www.dfi.wa.gov/documents/money-transmitters/virtual-currency-regulation.pdf>

7. В Японії bitcoin — StocX [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://stocx.org/в-японії-bitcoin-традиційні-гроші>

8. Красильникова Ю. В США криптовалюти хотят приравнять к доллару [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: https://hightech.fm/2017/08/22/cryptocurrency_draft_bill

9. Криптовалюта в Україні не заборонена законом — О. Данилюк [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://economics.unian.ua/finance/2191229-kriptovalyuta-v-ukraine-ne-zapreschena-zakonom-danilyuk.html>

10. Криптовалюта в Україні. Все, що треба знати [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://nv.ua/ukr/techno/it-industry/kriptovalyuta-bitcoin-v-ukrajini-vse-shcho-treba-znati-1918518.html>

11. Олійник К. Регулювання криптовалют: 200 грамів свіжого законно намайненого біткоіна, будь ласка [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <http://www.epravda.com.ua/publications/2017/11/15/631129/>

12. Проект Закону «Про обіг криптовалют в Україні» від 06.10.2017 р. № 7183 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62684

13. Проект Закону «Про стимулювання ринку криптовалют та їх похідних в Україні» від 10.10.2017 р. № 7183-1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62710

14. Рада з фінансової стабільності обговорила співпрацю Уряду і НБУ та відзначила необхідність якнайшвидшого визначення правового статусу Bitcoin й інших криптовалют в Україні. Прес-реліз від 04.09.2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=54615341&cat_id=55838

15. Рекомендації Вищої експертної ради при Раді Національного банку України «Стосовно сутності криптовалют, перспектив їх розвитку та ризиків використання» від 26.10.2017 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=57795440>

16. Яровая М. Украина тихонько лидирует в революции криптовалют — американський експерт [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу: <https://ain.ua/2017/03/30/ukraina-tixonko-lidiruet-v-revolyucii-kriptovalyut-amerikanskij-ekspert>